

Biblioteka Osjetila i osjećaji

Naslov izvornika
How To Be a Woman

Copyright © Caitlin Moran 2011

Prvi put objavio Ebury Press (an imprint of Ebury Publishing,
A Random House Group company) 2011.

Hrvatsko izdanje © Planetopija 2013.

Prijevod **Biblos-Mundus d.o.o., Zagreb**
Lektura **Ljiljana Puljar Matić**
Korektura **Željka Roguljić**
Urednica **Danijela Duvnjak**
Naslovnica **Luka Predragović**
Fotografija na naslovnici **Chris Floyd**
Grafičko oblikovanje **Melita Malusà Vukašinić**
Tisak **Stega tisak, Zagreb**
Za nakladnika **Marina Kralj Vidačak**
Nakladnik **Planetopija, Zagreb**
ožujak, 2013.

prava pridržava nakladnik. Nijedan dio ove knjige ne smije se upotri-
ti niti reproducirati na bilo koji način bez pismenog dopuštenja, osim u
ajaju kratkih navoda u kritikama ili ocjenjivačkim člancima. Za sve obavi-
možete se obratiti nakladniku.

N 978-953-257-241-4

zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjiž-
u Zagrebu pod brojem 836408.

Caitlin Moran

Kako biti žena

Zagreb, 2013.

Sadržaj

Predgovor.....	7
1. poglavlje • Počinjem krvariti!.....	19
2. poglavlje • Postajem dlakava!.....	40
3. poglavlje • Ne znam kako nazvati svoje grudi!.....	53
4. poglavlje • Ja sam feministica!.....	66
5. poglavlje • Trebam grudnjak!.....	82
6. poglavlje • Debela sam!.....	95
7. poglavlje • Nailazim na seksizam!.....	109
8. poglavlje • Zaljubljena sam!.....	130
9. poglavlje • Ples u krilu!.....	148
10. poglavlje • Udajem se!.....	159
11. poglavlje • Počinjem se razumijevati u modu!.....	175
12. poglavlje • Zašto biste trebali imati djecu.....	194
13. poglavlje • Zašto ne biste trebali imati djecu.....	210
14. poglavlje • Uzori i što činimo s njima.....	220
15. poglavlje • Abortus.....	238
16. poglavlje • Intervencija.....	251
Pogovor.....	260
Zahvale.....	271
Caitlin Moran.....	274

Predgovor

Najgori rođendan ikada

WOLVERHAMPTON, 5. travnja 1988.

Evo me na moj trinaesti rođendan. Trčim. Bježim od Klipana.

“Dečko!”

“Jadniče!”

“Dečko!”

Bježim od Klipana po igralištu nadomak naše kuće. To je tipično britansko igralište s kraja osamdesetih. Nema tu ni traga sigurnim površinama, ergonomskom dizajnu ili, ne daj bože, naslonima na klupama. Sve je napravljeno od betona, posvuda razbijene boce *Corone* i smeće.

Dok tako trčim, potpuno sam sama. Osjećam kako hvatam dah, poput kakva bolesnika. To me podsjeća na dokumentarce o prirodi. Jasno mi je što se ovdje događa. Moja uloga je, očito, ona “slabašne antilope, odvojene od skupine”. Klipani su “lavovi”. Znam da ovo zapravo nikad ne završi dobro za antilopu. Uskoro će se moja uloga promijeniti: postat ću “ručak”.

“Be-e-e, skitnice!”

Nosim nezgrapne čizme, socijalne naočale zbog kojih izgledam kao Alan Bennett¹ i tatin kaput iz vojske u stilu Withnaila². Priznajem, ne izgledam vrlo ženstveno.

---

¹ Britanski dramatičar, glumac i pisac; op. prev.

² Lik iz jednog od britanskih kulturnih filmova; op. prev.

Diana, princeza od Walesa, je ženstvena. Kylie Minogue je ženstvena. Ja sam... hm, ne-ženstvena. Stoga razumijem zbuđenost Klipana. Ne izgledaju mi kao da su se previše bavili bilo a) ikonografijom hipi-kulture bilo b) poticajno slikovitim izgledom radikalnih *gender-bendera*³. Pretpostavljam da su ih zbuđili i Annie Lennox i Boy George kad su se pojavili u emisiji *Top of the Pops*.

Da nisu bili tako zauzeti time da me proganjaju, vjerojatno bih im rekla nešto u tom stilu. Možda bih im rekla da sam pročitala *The Well of Loneliness (Vrelo samoće)* Radclyffe Hall, poznate lezbijske autorice u hlačama, te da bi se trebali otvoriti prema alternativnom načinu odijevanja. Možda bih spomenula i Chrissie Hynde. *Ona* se odijeva poput muškarca. Pa i Caryn Franklin u *The Clothes Show* - i stvarno izgleda dražesno!

"Be-e-e-e, odrpanko!"

Klipani su na trenutak zastali i činilo se da vijećaju. I ja sam sasvim usporila, naslonila se na drvo i počela snažno i duboko disati. Potpuno sam iznemogla.

Sa svojom kilažom i nisam baš stvorena za takvu jurnjavu. Ja sam manje Zola Budd⁴, a više Elmer Fudd⁵. Dok hvatam dah, razmatram svoju situaciju.

Mislim kako bi bilo sjajno da imam psa ljubimca. Dobro obučenog njemačkog ovčara koji bi surovo, gotovo krvnički, mogao napasti ove dječake. Životinju sasvim u skladu sa strahom i uznemirenošću svoje vlasnice.

Vidim svog ljubimca - njemačku ovčarku Žučku - dvjestotinjak metara odatle.

Veselo se valja u psećem izmetu i radosno maše nogama po zraku. Pas se doima tako sretnim. Danas je stvarno njezin dan. Ovo je puno duža i brža šetnja nego obično.

Premda danas očito nije i moj dan, svejedno sam iznenađena kada - završivši s došaptavanjem - Klipani trenutak oklijevaju, a zatim počnu

³ Osobe koje se odijevaju i ponašaju poput osoba suprotnog spola; op. prev.

⁴ Olimpijska trkačica na duge staze; op. prev.

⁵ Lik iz crtića - nespretni lovac Milivoj u crtiću o Zekoslavu Mrkvi; op. prev.

bacati kamenje na mene. To mi se ipak čini malo pretjerano. Počinjem ponovno trčati.

Niste se trebali toliko gnjaviti samo da biste mene tlačili, pomislim srdito. Već sam bila prilično deprimirana! Iskreno – dotukli ste me već na “odranko”.

Samo me nekoliko komada kamenja doista pogodilo i očito nisam ozlijeđena: ta ovaj je kaput preživio rat, a možda i dva. Šljunak nije ništa. Kaput je napravljen za granate.

No, namjera je ono što se računa. Sve ovo vrijeme potrošili su na mene, a mogli su naći druge, daleko bolje zanimacije – kao što je udisanje kojekakvih otapala i pipkanje djevojčica koje su uistinu odjevene *poput* djevojčica.

Kao da mi čitaju misli, nakon nekoliko trenutaka Klipani se prestaju zanimati za mene. Čini se da sam sada jučerašnja antilopa. Još uvijek trčim, no oni samo mirno stoje – bacajući, s vremena na vrijeme, kamenje u mom smjeru, i to nekako ležerno, sve dok im ne umaknem. Međutim, ne prestaju vikati.

“Ti čovječe!” dovikuje najveći Klipan, kao završnu misao za mojim okrenutim leđima. “Ti... *jadniče!*”

Stižem kući i plačem na kućnom pragu. U kući je doista prevelika gužva da bi se u njoj plakalo. Već sam prije pokušala plakati u kući – to obično izgleda tako da, između jecaja, objasniš zašto plačeš jednoj osobi i tek si na pola gotov kad dođe netko drugi tko želi čuti cijelu priču od početka. Prije nego što se snađeš, ispričao si najgori dio šest puta i doveo se u tako histerično stanje da ti se štuca do kraja popodneva.

Kad se živi u malenoj kući s petero mlađe braće i sestara, doista je daleko razboritije – a i puno brže – plakati sam.

Gledam psa.

Da si ti pravi, vjerni lovački pas, mislim da bi lizala suze s mog lica.

Umjesto toga Žučka glasno liže svoju vaginu.

Žučka je naš novi pas – “glupi novi pas”. Ona je ujedno i “pas s greškom” – naime, moj tata ju je “nabavio” pri jednom od poslova

koje povremeno obavlja u krčmi *Grm božikovine*, a što uključuje da mi dva sata sjedimo vani, u kombiju, dok nam on s vremena na vrijeme donese čips ili bocu *Coca-Cole*. U nekom trenutku iznenada bi se pojavio pobjedonosno se oblizujući i noseći nešto potpuno apsurdno poput vreće šljunka ili betonskog kipa lisice bez glave.

"Malo je preozbiljno tamo unutra", rekao bi prije nego što bi dao gas do daske, pripit.

Jednom je prilikom to nešto apsurdno s čime je izašao van, bila Žučka - jednogodišnja njemačka ovčarka.

"To je bio policijski pas", rekao je ponosno, stavljajući je k nama, u stražnji dio kombija, gdje se smjesta pokakala po svemu. Daljnja je istraga pokazala da je, za vrijeme dok je bila policijski pas, trenerima policijskih pasa trebalo samo tjedan dana da otkriju kako je duboko psihički poremećena te da se boji:

- a) glasnih zvukova
- b) tame
- c) svih ljudi
- d) svih drugih pasa
- e) kao i da, zbog stresa, pati od nekontroliranog mokrenja.

Pa ipak, ona je moj pas i, tehnički, jedini prijatelj kojeg imam, a s kojim nisam u srodstvu.

"Budi tu, stari prijatelju!" kažem joj, brišući nos u rukav, odlučna da ponovno postanem dobro raspoložena. "Ovo će biti dan za pamtjenje!"

Prestavši plakati, ulazim kroz stražnja vrata. Mama je u kuhinji, "priprema zabavu".

"Idi u dnevni boravak!" kaže. "Čekaj tamo! I NE GLEDAJ TORTU! To je iznenađenje!"

U dnevnom boravku naguravaju se moja braća i sestre. Utjelovljuju se iz svakog kutka kuće. Godine 1988. ima nas šestero - do kraja desetljeća osmero. Moja majka je kao nekakva proizvodna linija *Fordovih* automobila: proizvodi malu, cmizdravu bebu svake dvije godine, točna kao sat, sve dok nam kuća nije puna puncata.

Caz – dvije godine mlađa od mene, crvenokosa, nihilistički nastrojena – leži poprijeko na kauču. Ne miče se dok ja ulazim. Za mene nigdje nema mjesta za sjedenje.

“HM!” lagano se nakašljem upirući prstom u značku na svom reveru na kojoj piše: “ROĐENDAN mi je!!!” Zaboravljam na plakanje. Krenula sam dalje.

“Bit će gotov za šest sati”, kaže ona bezizražajno, nepomična. “Zašto ne bismo jednostavno prekinuli komediju već sada?”

“Ostalo je još šest sati ZABAVE!” na to ću ja. “Šest sati ROĐENDANSKE ZABAVE, tko ZNA što bi se još moglo dogoditi! Pa ovo je ionako LUDA KUĆA!”

Ja sam, uglavnom, bezgranično pozitivna. Krasi me sva razdražana ushićenost nekog debila. Moj dnevnički zapis za jučer glasi: “Pomaknula duboku debelu tavu na drugu radnu površinu – izgleda BRILJANTNO!”

Na mojem najdražem mjestu na svijetu – južnoj plaži u Aberystwythu – nalazi se izlazna cijev kanalizacije.

Stvarno vjerujem da je novi, glupi pas reinkarnacija našeg starog psa – premda je naš novi pas rođen dvije godine prije nego što je stari pas uginuo.

“Ali tu unutra možeš vidjeti Mrvičine oči”, reći ću gledajući glupog novog psa. “Mrvica nas NIKAD NIJE OSTAVILA!”

Prevrćući prezrivo očima, Caz mi daje svoju čestitku. To je crtež mene na kojoj mi je nacrtala nos tako da zauzima gotovo tri četvrtine moje glave.

“Sjeti se: obećala si da ćeš se iseliti na svoj osamnaesti rođendan tako da ja mogu dobiti tvoju sobu”, piše unutra. “Sada treba preživjeti još samo pet godina! Osim ako ti ne umreš prije toga! Pusa, Caz.”

Weena ima devet godina – i njezina čestitka se vrti oko toga kako se ja iseljavam i dajem joj svoju sobu: iako ona ima robote koji to govore, zbog čega je sve skupa manje “osobno”.

Prostor je u našoj kući doista jako cijenjen, a o tome svjedoči i činjenica da još uvijek nemam gdje sjesti. Baš mislim sjesti na svog brata Eddija kad ulazi mama držeći tanjur gorućih svijeća.

"Sretan rođendan **TEBI!**" svi mi pjevaju. "Išao sam u **ZOOLOŠKI VRT**. Tamo je šetao podebeli **KRT** - bit će da si to bila **TI!**"

Mama se saginje u čučanj do mjesta gdje sjedim na podu i drži tanjur ispred mene.

"Puhni u svijeće i zaželi želju!" kaže veselo.

"To nije torta," uzvraćam. "To je *francuz*."

"Punjen sirom *Philadelphia!*" dodaje mama radosno.

"To je francuz", ponavljam. "I ima samo sedam svijeća."

"Prestara si za tortu", kaže mama, sama gaseći svijeće. "A svaka svijeća predstavlja dvije godine!"

"To bi značilo da ih imam 14."

"Ne cjepidlači!"

Jedem svoj rođendanski francuz. Ukusan je. Volim ovaj sir.

Prava *Philadelphia!* Tako dobar! Tako kremast!

Te noći - u krevetu koji dijelim sa svojom trogodišnjom sestrom Prinnie - ažuriram svoj dnevnik.

"Moj 13. rođendan!!!" pišem. "Zobena kaša za doručkić, kobasica i pomfrit za večeru, francuz uz čaj. Sve u svemu dobila 20 funti, 4 čestitke i 2 pisma. Sutra ću dobiti zelenu (tinejdžersku) iskaznicu za knjižnicu!!! Susjed nas je pitao želimo li neke stolice koje njemu više ne trebaju. Mi smo rekli **DA!!!**"

Na trenutak buljim u dnevnik. Mislim da bih trebala napisati sve. Ne mogu izostaviti loše stvari.

"Neki dečki su na igralištu dobacivali *prossstote [sic]*", polako pišem. "To je zato što im njihov malički raste."

Dovoljno sam čitala o pubertetu da znam kako se zbog razbuk-tavanja seksualne želje dječaci u pubertetu često okrutno ponašaju prema djevojčicama.

Isto tako znam da, u ovom slučaju, stvaran razlog zbog kojeg su oni dečki bacali šljunak na mene dok sam trčala uzbrdo, *nije* bila potisnuta želja - no ne želim da me moj dnevnik sažalijeva. Što se tiče mog dnevnika, filozofski gledano, *moja* je zadnja. Ovaj dnevnik je samo za slavu.

Zurim u ono što sam napisala u dnevnik za svoj 13. rođendan. Preplavljuje me neželjena spoznaja. Evo me, razmišljam, kako dijelim krevet s malim djetetom i nosim tatino, staro, toplo rublje umjesto pidžame. Trinaest mi je godina, imam previše kila, nemam novca, nemam prijatelja, a dečki, kad me vide, gađaju me šljunkom. Rođendan mi je, a otišla sam spavati u 19:15.

Okrećem zadnju stranicu svoga dnevnika. Tu inače zapisujem svoje "dugoročne" projekte. Na primjer "Moje loše strane":

- a) previše jedem
- b) uopće ne vježbam
- c) imam nagle provale bijesa
- d) svašta guhubim [sic].

"Moje loše strane" napisane su na Staru godinu. Mjesec dana kasnije napisala sam izvješće o svom napretku:

- a) ne jedem više kekse od đumbira
- b) svaki dan izvodim psa u šetnju
- c) trudim se
- d) trudim se.

Ispod svega toga podvlačim crtu i sastavljam svoj novi popis:

Prije nego navršim osamnaestu trebala bih:

- a) smrhšaviti [sic]
- b) nabaviti dobru odjeću
- c) steći prijatelje [sic]
- d) izdresirati psa kako treba
- e) probušiti uši?

O, Bože. Jednostavno nemam pojma. Nemam pojma kako postati žena.

Kad je Simone de Beauvoir rekla: "Ženom se ne rađa - ženom se postaje", ona nije znala ni polovinu toga.

U dvadeset i dvije godine koliko ih je prošlo od mog trinaestog rođendana, mogu reći da sam postala daleko pozitivnija u pogledu

toga što znači biti žena – doista, da budem sasvim iskrena, sve se znatno popravilo kad sam dobila neku krivotvorenu osobnu iskaznicu, prijenosno računalo i lijepu bluzu – no na mnogo načina nema okrutnijeg niti neprimjerenijeg dara od onoga kad se djetetu daju ženski spolni hormoni i par velikih duda. Da me itko pitao, mislim da bih umjesto toga za rođendan tražila knjigu ili možda kupon za kupnju u C&A.

U to sam vrijeme – kao što vidite – bila previše zauzeta ratovanjem sa svojom braćom i sestrama, dresiranjem psa i gledanjem klasičnih MGM-ovih mjuzikla, da bih našla imalo mjesta u svom rasporedu za to da postanem ženom sve dok me nije, konačno, prisilila hipofiza.

Postajati ženom bilo je otprilike kao postajati slavnom. Budući da je najprije uglavnom, nimalo zlonamjerno, ignoriraju – što je stvarnost većine djece – tinejdžerica iznenada postaje zanimljiva drugima te je bombardiraju pitanjima: Koju veličinu nosiš? Jesi li to već napravila? Hoćeš li spavati sa mnom? Imaš li osobnu iskaznicu? Hoćeš li probati jedan dim? Vidiš li nekoga? Koristiš li zaštitu? Koji je tvoj stil potpisa? Možeš li hodati u potpeticama? Tko su tvoji idoli? Radiš li brazilsku depilaciju? Kakvu vrstu pornografije voliš? Želiš li se udati? Kad namjeravaš imati djecu? Jesi li feministica? Jesi li samo koketirala s tim čovjekom? Što želiš učiniti? TKO SI TI?

Sva ta smiješna pitanja postavljaju se trinaestogodišnjakinji samo zato što joj sada treba grudnjak. Isto tako mogli su postavljati pitanja i mom psu. Nisam imala pojma apsolutno ni o čemu.

No – poput vojnika iz aviona bačenog u ratnu zonu – moraš se snaći, i to brzo. Treba ti izvidnica. Moraš planirati. Moraš odabrati svoje ciljeve i onda se *pokrenuti*; jer kad hormoni jednom navru, nema šanse da ih se zaustavi. Kao što sam ubrzo shvatila, nalik si majmunu u raketi; djelić si mehanizma bombe. Nema izlazne strategije. Ne možeš sve samo otkazati – ma koliko bi željela da možeš. To sranje će se jednostavno dogoditi, sviđalo se to tebi ili ne.

Naravno, ima onih koje to *pokušavaju* zaustaviti: to su tinejdžerice koje pokušavaju kupiti vrijeme silom se vraćajući u dob kad im je bilo pet godina te postajući opsjednute djetinjastim ponašanjem i ružičastom bojom. One prekrivaju svoje krevete medvjedićima kako bi bilo jasno da tu nema mjesta za seks ili pak razgovaraju tepajući,

tako da im se ne postavljaju pitanja za odrasle. U školi sam mogla vidjeti kako neke od mojih vršnjakinja biraju da ne budu aktivne žene – koje su negdje tamo vani i stvaraju svoju vlastitu sudbinu – nego da, umjesto toga, budu princeze i samo čekaju da ih se "nađe" i da se udaju. Premda, jasno, u to vrijeme to nisam analizirala na ovaj način. Primijetila sam tek da Katie Parkes provodi svaki sat matematike crtajući kemijskom olovkom srca po zglobovima svojih prstiju i pokazujući ih Davidu Morleyu – koji bi, zapravo, umjesto toga trebao iskušavati svoje prve nalete seksualnog uzbuđenja pri pogledu na moje uzorno dijeljenje.

A na suprotnom, najnefunkcionalnijem kraju, naravno, postoje tzv. djevojke-kamikaze koje kreću u rat sa svojom hipofizom – pokušavajući je izgladnjeti, ili je zbuniti i poraziti anoreksijom ili bulimijom.

No problem u borbi sa samom sobom jest taj da i kad pobjeđuješ, gubiš. U nekom trenutku – s ožiljcima i iscrpljena – ili prihvatiš da moraš postati žena – da jesi žena – ili umireš. Ovo je brutalna, temeljna istina adolescentskog doba – što je često duga, bolna borba na život i smrt. One djevojke koje same sebe ozljeđuju, s posjekotinama od britve, u obliku rešetki, na svojim rukama i bedrima, samo se podsjećaju da je njihovo tijelo bojno polje. Ako ti je zlo od britvi, poslužiti će i tetovaža; ili čak samo nagli pucanj iz pištolja za bušenje ušiju na mjestu zvanom *Klarini modni dodaci*. Eto. Tako je to. Pustiš da te ubodu pribadačom da bi se spasila, da bi se podsjetila gdje si: unutar sebe. Negdje. Tamo negdje unutra.

Kao što je to slučaj i s dobivanjem na lutriji ili s postizanjem slave, nema priručnika za to kako postati ženom, premda su ulozi tako visoki. Sam Bog zna da sam, kad mi je bilo trinaest, pokušavala naći jedan takav. Možeš čitati o iskustvima drugih ljudi u svezi s tim – kao kad pokušavaš sastaviti šalabahter za ispit – no shvatila sam da je to, samo po sebi, problematično. Možeš čitati o ženama kroz povijest koje su – unatoč svim nepovoljnim okolnostima – postigle da budu *u pravu*, no ipak završile kompromitirane, nesretne, sputane ili uništene, a samo zato što je cjelokupno društvo oko njih i dalje bilo u krivu. Pokaži djevojci junakinju koja krči nove puteve – Silviju Plath, Doroti Parker, Fridu Kahlo, Kleopatru, Boudiku, Ivanu Orleansku – i ujedno

češ joj, u većini slučajeva, pokazati ženu koja je na kraju zgažena. Tvoje mukom stečene pobjede mogu biti u cijelosti zanijekane živiš li u okruženju u kojem se tvoji uspjesi smatraju prijetećima, pogrešnima, morskima ili - što je najvažnije za jednu tinejdžericu - jednostavno nedovoljno *cool*. Malo bi djevojaka odabralo da budu u pravu - da kao pametnice instinktivno znaju da su sto posto u pravu - ali da zato budu same.

I iako je *Kako biti žena* priča o svim situacijama u kojima sam ja - neinformirana, nespremna, posve u zabludi kad je riječ o vlastitoj sposobnosti da prikrijem svoju nespretnost kao žene - posve pogrešno shvatila što znači biti žena, u 21. stoljeću puko prepričavanje iskustva čini se da više nije dovoljno. Da, staromodno, feminističko "dizanje svijesti" još uvijek ima golemu vrijednost. Kad se započne razgovor o abortusu, estetskim zahvatima, rađanju, majčinstvu, seksu, ljubavi, poslu, ženomrstvu, strahu ili jednostavno o tome kako se osjećaju u vlastitoj koži, žene još uvijek često neće reći istinu jedna drugoj, osim ako nisu jako, jako pijane. Možda je porast ženskog opijanja na tulumima, o čemu se beskonačno priča, tek pokušaj modernih žena da međusobno komuniciraju. Ili je možda razlog tome taj što je *Sanser*⁶ tako dobar. Da budem iskrena, kladila bih se na oboje.

Međutim, iako je važno davanje doprinosa bezvrijednom razgovoru na temu kako je to *zapravo* biti žena - a ne kako se *pretvaramo* da jest - još uvijek nam je potrebno nešto razloga za razglabanje, dokazivanje i uvjeravanje da se nešto treba promijeniti. Znete već. Feminizam.

I upravo se tu javlja drugi problem. Pomislili biste da će feminizam obuhvatiti sve ovo. No feminizam... hm... stoji. Zapeo je na mrtvoj točki. Tijekom posljednjih nekoliko godina stalno sam se okretala modernom feminizmu ne bih li našla odgovore na svoja pitanja, no otkrila sam da se ono što je nekoć predstavljalo najuzbudljiviju, najbuntovnijiu i najuspješnijiu revoluciju svih vremena svelo na nekoliko, sve manjih, debata koje se vode između nekoliko desetaka akademskih feministica; u knjigama koje opet samo one čitaju te o kojima se raspravlja u 23 sata na Četvrtom programu BBC-a. Po tom pitanju ja ovako razmišljam:

⁶ Francusko vino kontrolirana porijekla; op. prev.

- a) Feminizam je previše važan da bi o njemu raspravljali samo sveučilišni profesori. I, što je još važnije:
- b) Ja nisam feministička sveučilišna profesorica, no, pobogu, feminizam je tako ozbiljna, bitna i hitna stvar da je sada stvarno došlo vrijeme da se za njega bori bezbrižna kolumnistica koja piše traktate i TV-kritičarka na pola radnog vremena, čiji je pravopis grozan. Ako je nešto uzbudljivo i veselo, želim se tome pridružiti – a ne samo gledati sa strane. Ta imam što reći! Camille Paglia⁷ je POSVE POGREŠNO SHVATILA Lady Gagu. Feministička udruga *Object* mahnila po pitanju pornografije! Germaine Greer, moja junakinja, rastura na temu transseksualnosti. A *nitko* se ne bavi časopisom *OK!*, ženskim torbicama koje koštaju 600 funti, minijaturnim ženskim gaćicama, brazilskom depilacijom, ženskim noćnim izlascima ili Katie Price.

A njima se treba baviti. I to u ragbi-stilu, lica zabijenog u blato i uz puno vikanja.

Tradicionalni feminizam rekao bi da ovo nisu važna pitanja i da bismo se trebali koncentrirati na velike stvari kao što su nejednaka primanja, obrezivanje žena u trećem svijetu i obiteljsko nasilje. Jasno, to jesu goruća pitanja o odvratnim i nepravednim stvarima i svijet si ne može otvoreno pogledati u oči sve dok se takve stvari ne zaustave.

No, i svi oni naizgled mali, glupi i očiti svakodnevni problemi u svezi ženskog postojanja na mnogo su načina isto tako pogubni za ženski spokoj. To je teorija "razbijenih prozora", prenesena na nejednakost žena, prema kojoj ako se i jedan razbijeni prozor na praznoj zgradi zanemaruje i ne popravlja, može se očekivati da će vandali razbiti još nekoliko njih. Na kraju, oni će vjerojatno provaliti u zgradu, podmetnuti požar ili se bespravno useliti.

Slično tome, ako živimo u okruženju u kojem se ženske stidne dlake smatraju odvratnima, ili se poznate i moćne žene stalno izvrgava ruglu jer su predebele ili premršave ili loše odjevene, onda će na

---

⁷ Američka feministička spisateljica, društvena kritičarka i sveučilišna profesorica koja se više puta javno okomila na pop-ikonu Lady Gagu; op. prev.

kraju doći i do toga da se u žene "provaljuje" i da se u njima "podmeću požari". Žene će postati bespravno useljene zgrade. Naravno, ovo nije poželjno stanje stvari. Ne znam za vas, no ja se ne želim jednoga jutra probuditi i u svom hodniku otkriti hrpu frajera koji me žele povaliti.

Kad je Rudy Giuliani 1993. godine postao gradonačelnik New Yorka, uvjerenost u teoriju "razbijenih prozora" navela ga je da počne provoditi politiku "nulte tolerancije". Kriminal je dramatično opao te je i u sljedećih deset godina nastavio značajno opadati. Smatram da je došlo vrijeme da žene uvedu vlastitu politiku nulte tolerancije po pitanju "razbijenih prozora" u svome životu - želim politiku nulte tolerancije na "sva patrijarhalna sranja".

A sjajna stvar u svezi s politikom nulte tolerancije na razbijene prozore i patrijarhalna sranja jest ova: u 21. stoljeću ne moramo protestirati protiv premršavih manekenki, smiješne pornografije, klubova u kojima se nudi ples u krilu i botoksa. Ne moramo izazivati nered ili štrajkati glađu. Nema potrebe da se bacamo pod konja, pa čak ni pod magarca. Sve što trebamo jest na trenutak pogledati svemu tome otvoreno u oči i onda se početi smijati. Kad se smijemo, izgledamo uzbudljivo. Ljudima se sviđamo kad nas promatraju kako se opušteno, grohotom smijemo.

Vjerojatno im se baš toliko ne sviđamo kad lupamo šakama po stolovima, škrgućući "GHRGH! GHRGH! Da, TAKO JE! JEBI SE patrijarhatu!" prije nego što se zagrcnemo od zalogaja čipsa, ali nije važno.

Ne znam možemo li i dalje govoriti o "valovima" feminizma - prema mojoj računici, sljedeći bi val trebao biti peti val, a bojim se da se baš negdje oko petog vala prestaje aludirati na pojedinačne valove te se počinje aludirati, jednostavno, na nadolazeću plimu.

No ako se *dogodi* i peti val feminizma, nadam se da će glavna crta po kojoj će se razlikovati od svih prethodnih biti ta da će se žene protiviti neugodnosti, nesuvislosti i gluposti toga što znači biti moderna žena ne tako da viču ili prihvaćaju situaciju ili se prepiru - nego tako da jednostavno upiru prstom i glasno upozoravaju.

Dakle, da. Ako postoji peti val, onda je ovo moj doprinos. I to velik. Prilično sveobuhvatno pripovijedanje svakog detalja o tome kako sam tek slutila, ili u mnogo slučajeva nisam imala pojma... kako biti žena.

Počinjem krvariti!

Pretpostavljala sam da mogu birati. Znala sam da žene krvare svakog mjeseca, no nisam mislila da će se to dogoditi *meni*. Mislila sam da ću se moći izvući iz toga – na račun nespremnosti. To se stvarno ne čini ni korisnim ni zabavnim. Uostalom ne znam kako bih to mogla ugurati u svoj raspored.

Jednostavno se neću time zamarati! Veselo tako razmišljam dok svake noći radim svojih deset trbušnjaka. Kapetanica Moran će se *izvući* iz toga!

Vrlo ozbiljno shvaćam svoj popis “s navršenih osamnaest godina”. Moja “smrhšavit [sic] ću” kampanja se zahuktala – ne samo da još uvijek ne jedem kekse od đumbira nego i dalje svake večeri radim deset trbušnjaka i deset sklekova. U kući nemamo ogledalo u kojem bih se mogla vidjeti u naravnoj veličini, pa nemam pojma kako ih izvodim, no pretpostavljam da će me, uz ovakav tempo, moj vojnički režim dovesti do toga da do Božića budem mršava kao Winona Ryder.

U svakom slučaju, sve o menstruaciji sam ionako otkrila tek prije četiri mjeseca. Majka nam nikad nije govorila o tome. “Mislila sam da si sve bitno naučila iz TV-serije *Moonlighting*”, rekla mi je neodređeno kad sam je kasnije, nakon niza godina, upitala o tome – i tek kad sam naišla na letak o tamponima, koji je za ogradu ispred naše kuće zatak-nula učenica u prolazu, shvatila sam o čemu se radi kad je u pitanju ta menstruacija.

“Ne želim o tome razgovarati”, kaže Caz dok ulazim u spavaću sobu s letkom te joj ga pokušavam pokazati.

“Ali jesi li *vidjela*?” pitam je, sjedeći na rubu njezinog kreveta. Ona se odmiče na drugi kraj kreveta. Caz ne voli „bliskost”. Čini je krajnje

razdražljivom. U trosobnoj "socijalnoj" kući u kojoj živi sedmero ljudi, gotovo je stalno bijesna.

"Gledaj – ovo je *maternica*, a ovo je *vagina*, a tampon se širi tako da ispuni... *rupu*", kažem joj.

Letak sam pročitala samo letimično. Da budem iskrena, prilično me izbezumio. Presjek ženskog reproduktivnog sustava izgleda komplicirano i nepraktično – poput jednog od onih vrlo skupih kaveza za hrčke, s tunelima koji idu na sve strane. Nisam sasvim sigurna da želim biti upoznata sa svime time. Očito sam mislila kako sam od zdjelice do vrata napravljena samo od čvrstog mesa – s bubrežima ugaranima tamo negdje. Poput kobasice. Ma ne znam. Anatomija nije moja jača strana. Ja volim romantične romane iz 19. stoljeća u kojima djevojke padaju u nesvijest na kiši, i ratne memoare Spike Milligana. Ni u jednom ni u drugom nema puno menstruacije. Sve mi se to čini pomalo... nepotrebnim.

"I dolazi svaki *mjesec*", govorim Caz koja sada ustvari leži ispod pokrivača, potpuno odjevena, obučena u svoje nezgrapne čizme.

„Želim da odeš“, govori njezin glas ispod pokrivača. „Pretvaram se da si mrtva. Ne mogu se sjetiti ničega što bih željela raditi manje nego s tobom pričati o menstruaciji.“

Povlačim se.

"*Nil desperandum*"⁸, govorim sama sebi. "Uvijek postoji netko kome se mogu obratiti da me sasluša sa suosjećanjem i da se napričamo do mile volje!"

Glupi novi pas je ispod mog kreveta. Ta kuja je ostala skotna s malim psom Oskarom, koji živi preko puta. Nitko od nas ne može sasvim dokučiti kako se to dogodilo s obzirom na to da je Oskar jedan mali lajavko, tek nešto veći od limenke pečenoga graha srednje veličine, a glupi novi pas je skroz velika njemačka ovčarka.

"Mora da je zapravo iskopala rupu u zemlji da bi se sagnula u čučanj", kaže Caz s gnušanjem. "Sigurno je jedva dočekala da se poseksa. Tvoj pas je kurva."

⁸ Lat. *Ne treba očajavati*; op. prev.

„Psu, uskoro ću postati žena“, kažem kuji, a ona liže svoju vaginu. Primijetila sam da to uvijek čini dok razgovaram s njom. Još nisam sasvim dokučila što mislim o tome, no čini mi se da bih mogla biti malo tužna zbog toga.

„Našla sam letak, i tu piše da će mi uskoro doći menstruacija“, nastavljam. “Psu, bit ću iskrena – malo sam zabrinuta. Mislim da će to boljeti.”

Gledam kuju u oči. Glupa je k'o stup.

U očima joj vidim totalnu prazninu.

Dižem se.

“Idem razgovarati s mamom“, objašnjavam. Pas ostaje ispod mog kreveta, izgledajući, kao i uvijek, silno nervozno zbog toga što je pas.

Pronalazim mamu u kupaonici. Ona je sad već osam mjeseci trudna i drži jednogodišnju, uspavanu Cheryl dok se pokušava popiškiti.

Sjedam na rub kade.

Kažem: “Mama?”

Iz nekog razloga mislim da imam pravo samo na jedno pitanje u svezi s tim. Jedan pokušaj za “konverzaciju o menstrualnom ciklusu”.

“Da?” odgovara. Premda piški i drži uspavanu bebu, uzima bijelo rublje za pranje iz košare za prljavi veš.

“Znaš – moja *menga*?” prošapćem.

“Da?” odgovara.

“Hoće li boljeti?” pitam je.

Mama razmišlja koji trenutak.

“A-ha”, kaže na kraju. “Ali to je O.K.”

U taj čas beba počne plakati pa ona nikad ne pojašnjava zašto je to “O.K.” To ostaje neobjašnjeno.

Tri tjedna kasnije dolazi mi menga. Smatram da je to izuzetno neveseo događaj. Počinje u autu na putu za glavnu knjižnicu u gradu pa punih pola sata moram obilaziti oko odjeljka za publicistiku, u očaju se nadajući da mi neće procuriti, prije nego što nas tata sve ponovno odveze kući.

“Došla mi je prva menga: fuj”, zapisujem u svoj dnevnik.

“Mislim da Judy Garland još nikad nije dobila mengu”, govorim psu, nesretna, kasnije te noći. Gledam sebe u malom ručnom ogledalu kako plačem. “Ili Cyd Charisse. Ili Gene Kelly.”

Osim toga, paket jeftinih higijenskih uložaka koje moja mama drži na vratima kupaonice sada je postao bitan i meni. Osjećam laganu zavist prema svim svojim mlađim sestrama kojima taj paket još uvijek ne treba. Ulošci su debeli i jeftini – dok su zalijepljeni za moje gaćice, osjećam kao da mi je madrac među nogama.

“Osjećam kao da mi je madrac među nogama”, govorim Caz.

Igramo se jedne od naših igrica s omiljenim lutkama. Nakon nekog vremena Cazina lutka Bonnie kriomice ubija svakoga na luksuznom brodu za krstarenje. Moja lutka Layla pokušava riješiti taj misterij. Jednonogi junak Bernard istovremeno izlazi i s jednom i s drugom. Stalno se svađamo oko vlasništva nad Bernardom, iako on zapravo pripada Eddieju. Nijedna od nas ne želi da joj lutka bude bez partnera.

“Grozan, debeli madrac”, nastavljam. “Kao u *Kraljevni na zrnu graška*.”

“Koliko su dugački?” pita Caz.

Deset minuta kasnije šest jeftinih higijenskih uložaka složeno je jedan pored drugog kao kreveti u studentskom domu, s lutkama koje spavaju na njima.

“Gle, pa ovo je super!” govorim. “To je kao kad smo otkrile da prokulice izgledaju točno kao kupus u lutkinoj kući. Vidiš, Caz – to ti je *dobra* strana menstruacije!”

Budući da su higijenski ulošci jeftini, kidaju se među mojim bedrima dok hodam te ih uzalud nosim, a i propuštaju. Odustajem od hodanja za vrijeme trajanja menge. Prva mi menstruacija traje tri mjeseca. Mislim da je to savršeno normalno. Dosta često padam u nesvijest. Postajem toliko anemična da mi nokti na rukama i nogama postaju svijetlo plavi. Mami ništa ne govorim budući da sam joj već postavila svoje pitanje o menstruaciji. Sad samo moram živjeti s njom.

Krv na plahtama djeluje deprimirajuće – nije dramatična i crvena poput ubojstva, nego smeđa i dosadna poput nesreće. Izgleda kao da

sam iznutra zahrđala i sada propadam. U nastojanju da izbjegnem ručno pranje mrlja svakog jutra, počinjem u gaćice naguravati hrpe toaletnog papira te noću ležim vrlo, vrlo mirno. Ponekad izlaze golemi krvavi ugrušci koji nalikuju na sirovu jetricu. Pretpostavljam da je to sluznica moje maternice, koja izlazi u komadićima veličine palca i da menstruacija jednostavno tako izgleda. Tu je još i turoban osjećaj da se događa nešto posve pogrešno, no da je protiv pravila igre to spominjati. Često razmišljam o svim ženama kroz povijest koje su se morale baviti ovim groznim glupostima imajući na raspolaganju samo krpe i hladnu vodu.

Nije ni čudo da su muškarci toliko dugo tlačili žene, razmišljam dok u kupaonici trljam svoje gaćice četkicom za nokte i sapunom od katrana kamenog ugljena. Uklanjanje osušene krvi s pamuka je zeznuto. Sve smo bile previše zauzete *ribanjem*, a da bismo se uznemiravale zbog prava glasa, sve dok nisu izumljeni strojevi za pranje i sušenje rublja.

Premda je dvije godine mlađa od mene, Caz dobiva mengu šest mjeseci poslije mene – u isto vrijeme kad i meni dolazi druga. Dolazi plačući u moju sobu, dok svi drugi spavaju, i prišapne mi odvratne riječi: “Dobila sam mengu.”

Pokazujem joj paket higijenskih uložaka na stražnjoj strani vrata kupaonice i govorim joj što da napravi.

“Stavi ih u gaćice i nemoj hodati tri mjeseca”, govorim joj. “Jednostavno je.”

“Hoće li boljeti?” pita me širom razrogačenih očiju.

“Da”, odgovaram odraslo i uzvišeno. “Ali to je O.K.”

“Zašto je O.K.?” pita me.

“Ne znam”, odgovaram.

“Pa zašto to onda govoriš?” pita me.

“Ne znam.”

“Isuse! Pa zašto se uopće trudiš govoriti? Same *gluposti* izlaze iz tvojih usta.”

Caz dobiva strahovite grčeve – provodi svoje menstruacije u zamračenoj spavaćoj sobi, prekrivena bocama vruće vode i dovikujući “Odjebi!” svakome tko pokuša ući u sobu. U skladu s tim što je hipi-

jevka, moja majka ne "vjeruje" u tablete za ublažavanje bolova i potiče nas da izučavamo biljne pripravke. Čitamo da kadulja, navodno, pomaže pa sjedimo u krevetu jedući hrpetine kadulje i luka, plačući. Nijedna od nas ne može vjerovati da ćemo to morati podnositi sljedećih trideset godina.

"Ionako ne želim djecu", kaže Caz. "Prema tome, ništa ne dobivam od svega toga. Želim da mi izvade čitav moj reproduktivni sustav i zamijene ga rezervnim plućima tako da ih imam kad počnem pušiti. To je moj izbor. Ovo je besmisleno."

U ovakvim okolnostima čini se da nema apsolutno ničega što bi se moglo preporučiti kad se postaje ženom. Spolni hormoni su gadna stvar - od bezbrižnog djeteta pretvorili su me u pralju koja krvari, plače i pada u nesvijest.

Ti me hormoni ne čine ženstvenom: svake noći ležim u krevetu sva jadna, a izbočina od higijenskog uložka među mojim bedrima izgleda kao pimpek.

Tužno skidam sve sa sebe dok iz ladice vadim svoju spavaćicu. Kad se ponovno okrenem, vidim psa kako se pokunjeno išuljao ispod kreveta i počeo jesti moj krvavi higijenski uložak. Svuda po podu nalaze se komadići rastrgane, crvene vate, a moje gaćice vise mu iz usta. U očaju bulji u mene.

"O Bože - tvoj pas je lezbijska krvopija", dobacuje Caz iz svog kreveta okrećući se na drugu stranu da može spavati.

Pokušavam uzeti svoje gaćice i padam u nesvijest.

Međutim, usred ove hormonske depresije konačno preko brda stiže konjica, zvekećući ostrugama i s epoletama koje sjaje na suncu: moja zelena iskaznica za knjižnicu. Otkad imam trinaest godina, mogu posuđivati knjige za odrasle i iznositi ih izvan knjižnice, a ne moram pokazivati iskaznice svojih roditelja. A to znači da mogu iznositi zabranjene knjige. Prljave knjige. Knjige u kojima se govori o seksu.

"Već neko vrijeme imam te snove", govorim psu dok šćemo prema knjižnici. Knjižnica je s druge strane livade - goleme, zapuštene ledine, gdje se stalno mora biti na oprezu zbog Klipana. Nije pametno neustrašivo hodati po sredini - tada si izložen. Moraš se

držati vanjske strane, ići blizu kuća, tako da, ako si napadnut, ljudi koji žive u kućama mogu dobro vidjeti kako su te premlatili, a da ne moraju posezati za dalekozorom.

“Snove o... muškarcima”, nastavljam. Gledam u psa. I pas gleda u mene. Mislim da zaslužuje znati cijelu istinu u vezi s onim što se ovdje događa. Barem mu toliko dugujem.

“Zaljubljena sam u Chevya Chasea”, govorim psu u iznenadnom naletu veselja. Vidjela sam ga u spotu za pjesmu, *Call Me Al*, Paula Simona, s albuma *Graceland* iz 1986. godine, i jednostavno ne mogu prestati razmišljati o njemu. Sanjala sam da me ljubi, a njegove su usne djelovale uzbudljivo. Namjeravam pitati tatu možemo li u petak iz videoteke posuditi film *Tri amigosa*.

Zatražiti *Tri amigosa* bit će smion potez – već je određena sljedeća videokazeta za posudbu, bit će to *Patak Howard*. Morat ću izvesti dosta kompliciranog manevriranja, no isplatit će se. Još nisam ništa priopćila psu, no pomisao na ljubljenje s Chevyem Chaseom me toliko uzbudila da sam jučer šesnaest puta za redom slušala *Call Me Al*, zamišljajući ga kako mi dodiruje lice dok sam Paul Simon svira bas. Tako sam zagrijana za Chevya. Već sam smislila i što ću mu prvo reći kad ga vidim – nešto što će zarobiti njegovo srce.

“Chevy Chase?” reći ću mu na zabavi vrlo sličnoj onima koje sam vidjela u *Dinastiji*. “Postoji li veza s *Cannock Chase*?”

Cannock Chase nalazi se nedaleko od izlaza s autoceste A5 za Stafford. Chevy, filmska zvijezda i komičar rođen u Los Angelesu, shvatit će i obožavati ovu šalu.

Naravno, i prije sam bila zatreskana. Hm, jednom. Nije baš najbolje završilo. Kad mi je bilo sedam godina, vidjela sam epizodu serije *Buck Rogers* i zaljubila se u onog glupog, američkog, svemirskog kauboja tako očito utemeljenog na liku Hana Soloa da su ga komotno mogli nazvati San Holo i dati mu da jaše uokolo po *Millenium Malconu*¹⁰ s *Bewchacom*¹¹.

⁹ Seoski kraj u Engleskoj poznat po iznimnoj prirodnoj ljepoti; op. prev.

¹⁰ Igra riječi; svemirski brod *Millenium Falcon* iz serijala *Ratovi zvijezda*; op. prev.

¹¹ Igra riječi; Chewbacca, pratioc Hana Soloa u serijalu *Ratovi zvijezda*; op. prev.